

Маријана Петронић, библиотекар савјетник

marijana.petronic7@gmail.com

ЈУ Матична библиотека

Источно Сарајево

УДК 25.3:003.344]:027.7(497.6И.Сарајево)

DOI 10.7251/BSCSR2310110P

ЗБИРКА КЊИГА ШТАМПАНА ГОТИЦОМ

Сажетак: У мају мјесецу 2013. године Матична библиотека Источно Сарајево је од Јеврејске општине Сарајево добила на поклон вриједне књиге, заоставштину породице Михаћ, тачније, кћерке Петра и Мирјане Михаћ, проф. др Татјане Михаћ. О професорици Татјани Михаћ остало је мало писаних података али врло драгоцјених. Сву своју заоставштину поклонила је Јеврејској општини Сарајево, а они су књиге, већином штампане готицом, прослједили Матичној библиотеци Источно Сарајево. Ради се о укупном броју од 350 књига, од чега је готицом штампано око 200. Ове књиге представљале су прави изазов за каталогизацију с обзиром на то да је готица као писмо престала да се користи до 1942. године, по свој прилици због непрактичности, али и због надоласећег нацизма. Примијетно је да су Михаћеви књиге брижљиво чували, те да се ради о бираним насловима вриједне класичне књижевности (Хајне, Твен, Ками, Ман, Толстој, Гете, браћа Грим, Лесинг, Бокачо...). На књигама се могу наћи и потписи некадашњих власника. Уз збирку је стигла и свеска са уредно пописаним књигама, те школски рјечници гдје се може видјети да је породица Михаћ била врло образована и да су говорили по четири-пет страних језика. Примјера ради, професорица Татјана Михаћ је говорила њемачки, енглески и руски језик. Иначе, била је редовни професор Одсјека за физику на Природно-математичком факултету Сарајево до 1. марта 2012. године када је отишла у пензију.

Кључне ријечи: готица, готско писмо, збирке, ашкенази, Татјана Михаћ, Тања Михаћ, Мира Михаћ, Петар Михаћ, физика, Marianne Goldberg, Јеврејска општина Сарајево, Матична библиотека Источно Сарајево, каталогизација, стара и ријетка књига, Филип Реклам, Семјуел Фишер, фрактура, швабахер, ротунда, текстура.

Биографије породице Михаћ

Мира Михаћ (1922 – 2003)

Мајка Татјане Михаћ, Мира је била једна од најобразованијих жена у Босни и Херцеговини. Радила је на Одсеку за германистику на Филозофском факултету у Сарајеву. На Одсеку је била од 1958. до 1986. када је отишла у пензију. Била је лектор-предавач и бавила се превођењем на њемачки језик. Ужа струка су јој били фонетика и синтакса. Учествовала је у обуци средњошколских професора.¹ Сахрањена је у породичној гробници на Барама у Сарајеву.²

Петар Михаћ (1913-2006)

Отац Татјане Михаћ, Петар, рођен је 1913. а умро 2006. године и сахрањен у породичној гробници на Барама у Сарајеву. По занимању је био судија.³ Био је девет година старији од своје супруге Мире.

Татјана Михаћ (1946-2012)

Проф. др Татјана Михаћ (врло често у потпису Тања Михаћ) рођена је 1946. године у Сарајеву, а умрла 2012. године и сахрањена у породичној гробници на Барама у Сарајеву. На породичном споменику пише *Михач* али се на свим документима и књигама професорица потписивала као Михаћ.⁴ Била је удата Косановић. То презиме је користила од 1977. до 1980. након чега се развела. У браку је добила дијете

---

¹ Електронска преписка проф. др Јована Димитријевића с колегиницом Матичне библиотеке Источно Сарајево, дипл. библи. Љиљаном Кнежевић, 2013. године

² Електронска преписка мр Амре Салчиновић Фетић с колегиницом Матичне библиотеке Источно Сарајево, мр Иваном Куљанин, 27. мај 2020. године

³ Електронска преписка проф. др Јована Димитријевића с колегиницом Матичне библиотеке Источно Сарајево, дипл. библи. Љиљаном Кнежевић, 2013. године

⁴ Електронска преписка мр Амре Салчиновић Фетић с колегиницом Матичне библиотеке Источно Сарајево, мр Иваном Куљанин, 27. мај 2020. године

које је, нажалост, умрло. У четрдесетим годинама живота се озбиљно разбољела.⁵ Убрзо након пензионисања, пала је и сломила ногу. Одбијала је лијечење и умрла у старачком дому. Није имала потомке ни блиске сроднике. Око сахране је помогла породица Русанов, тачније, Нада Русанов из Београда.⁶

Што се образовања тиче, Тања Михаћ је звање дипломираног физичара стекла на Природно-математичком факултету у Сарајеву 1970. године. Магистрирала је на Електротехничком факултету у Београду 1976⁷, а докторирала на Факултету за физику Универзитета у Београду 1990. године.⁸ Др Татјана Михаћ је била редовна професорица Одсјека за физику Природно-математичког факултета Сарајево до 1. 3. 2012. када је пензионисана⁹. Бавила се експерименталном физиком и била је специјалиста физике метала. Била је и шеф Катедре на Одсјеку физике на Природно-математичком факултету.¹⁰ Аутор је *Практикума из физике* метала, штампаног у Сарајеву 2001. године као универзитетске књиге и интерне скрипте *Физика метала*. Овај практикум и скрипта се и данас користе као обавезна литература на предметима Физика метала I и II на Одсјеку за физику. Професорица Михаћ је била и рецензент *Практикума из*

⁵ Исто

⁶ Електронска преписка проф. др Јована Димитријевића с колегиницом Матичне библиотеке Источно Сарајево, дипл. библи. Љиљаном Кнежевић, 2013. године

⁷ Naučno – istraživački rad u kantonu Sarajevo, Tatjana Mihać http://217.75.201.221/pls/htmldb/f?p=110:7:3174683487734343975::::SELECT ED_ID:2446

⁸ dr. sci. Maja Đekić i mr. Amra Salčinović Fetić: *Doprinos nauci i obrazovanju prof. dr. Tatjane Mihać (1946-2012)*, У: Zbornik radova: naučna konferencija Bosanskohercegovačke naučnice i njihov istraživački rad, Mostar, 13-14. april/travanj, 2018. стр. 468

⁹ Zapisnik sa 19. sjednice Koordinacionog odbora Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, održane u utorak, 13.03.2012. godine, стр. 6

¹⁰ Електронска преписка проф. др Јована Димитријевића с колегиницом Матичне библиотеке Источно Сарајево, дипл. библи. Љиљаном Кнежевић, 2013. године

електромагнетизма и Практикума из оптике. До 9. јула 2003. године објавила је 29 научних радова у индексираним часописима, 29 научних радова у зборницима са конференција, 3 стручна рада, учествовала у једном међународном и 16 домаћих истраживачких пројеката.¹¹

У периоду од избора у звање редовног професора до пензионисања објавила је три рада у часописима, 12 научних радова у зборницима са конференција и три сажетка те учествовала у два научно-истраживачка пројекта. Од свих објављених радова база Web of Science региструје 9 радова и 34 цитата, база Scopus 9 радова и 21 цитат и Google Scholar више од 50 цитата.¹²

Значајан је допринос професорице Михаћ и у подизању научног кадра. Као менторица је водила више дипломских, два магистарска рада и двије докторске дисертације.¹³ Изводила је наставу и као асистент на Машинском, Грађевинском, Фармацеутском и Електротехничком факултету у Сарајеву, а као наставник на Педагошкој академији у Сарајеву и на Факултету за металургију и материјале у Зеници.¹⁴

Сву своју имовину завјештала је Јеврејској општини Сарајево јер је по мајчиној линији имала јеврејско поријекло. С обзиром на богату збирку, коју од 2013. године баштини Матична библиотека Источно Сарајево, а која је писана готицом, ради се о Јеврејима ашкеназима. У преводу са хебрејској **ашкенази** дословно и имају значење *нијемци*.

Проф. др Татјана Михаћ говорила је три свјетска језика: њемачки, енглески и руски.¹⁵

¹¹ dr. sci. Maja Đekić i mr. Amra Salčinović Fetić: *Doprinos nauci i obrazovanju prof. dr. Tatjane Mihać (1946-2012)*, У: *Zbornik radova: naučna konferencija Bosanskohercegovačke naučnice i njihov istraživački rad*, Mostar, 13-14. april/travanj, 2018. стр. 470

¹² Исто, стр. 470

¹³ Исто, стр. 468

¹⁴ Исто, стр. 468

¹⁵ *Naučno – istraživački rad u kantonu Sarajevo*, Tatjana Mihać

http://217.75.201.221/pls/htmldb/f?p=110:7:3174683487734343975::::SELECT ED_ID:2446

Угашено готско писмо

Готица је писмо настало у 12. вијеку које се развијало из каролиншке минускуле заједно са готским стилем у грађевинарству и архитектури. Шиљата форма је главна карактеристика готског умјетничког стила. Назив *готица* писму су дали хуманисти и синоним је за варварина.¹⁶ Слова готице се карактеришу изломљеном линијом и орнаменталним карактером посебно великих слова. То ломљење настало је због употребе гушчијег пера. У Италији и Француској користи се *ротинуда* која је облија, док је у Холандији, Њемачкој и Енглеској уобичајена *текстура*. Употребљавали су је први штампари – Гутенберг, Фуст и Шефер и звала се *швабахер*, а од 16. вијека носи назив *фрактура*¹⁷ због свог изломљеног облика. У касном средњем вијеку скоро читава западна Европа служила се овим писмом.¹⁸ Писмо се употребљавало нарочито до 15. вијека, најприје у Француској, затим у Енглеској, Фландрији, Шпанији и Њемачкој, али и у Чешкој, Пољској, Шведској, Финској, у Хрватској, Словенији... Ширењу готске минускуле нарочито су допринијели новоосновани универзитети и нови католички црквени редови (фрањевци и доминиканци). Готица је постала национално писмо у Њемачкој¹⁹ и писмо које се у Њемачкој најдуже задржало. Поприлично нечитљиво и непрактично гаси се и истискује из употребе 1942. године пред надолазећим нацизмом. Наиме, доласком Хитлера на власт готица је забрањена и протјерана као не/њемачко писмо, да би потом, мало по мало, била потпуно потиснута и препуштена забораву. Као реакција на нечитљивост готице, а у духу хуманистичког покрета, у другој половини 14. вијека јавља се *хуманистичко писмо* које је основа данашње латинице. Види се, дакле, да готица није била и једино писмо. Хуманистичко писмо увели су италијански

¹⁶ Драган Бараћ: Општа историја писма, Економика а.д, Београд, 2004, стр. 57

¹⁷ Gotica: www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22841

¹⁸ Мала енциклопедија Просвета: општа енциклопедија, А-Ј 1, Просвета, Београд 1986. стр. 540.

¹⁹ Драган Бараћ: Општа историја писма, Економика а.д, Београд, 2004., стр. 57

хуманисти, а међу њима први су били Петрарка и Бокачо.²⁰ Данас је у свијету јако мало људи и образованих особа које могу писати и читати готицу.

По доспијећу вриједне збирке књига штампаних готицом библиотекар Матичне библиотеке се нашао пред озбиљним проблемом, а то је како дешифровати готицу. С обзиром на већ поменуте карактеристике самог писма најприје је услиједило латинично додјелљивање основног описа свакој књизи. Комплексност се огледала посебно у томе што су поједина слова била скоро иста. Срећа па су нека „трагом“ нагињала на уобичајена латинична слова – што је била олакшавајућа околност. Примјера ради, слово **А** и **У**; **И** и **Ј**, даље - **О**, **Q** и **Д**, слово **М** и дупло **В**, слово **Б** и слово **В**, слово **Р** и слово **П**, слово **Г** и слово **Е** – су скоро иста. Мала слова **с**, **ф** и **к** такође јако личе једно на друго. Проблем се увећавао и тиме што су понекад сами готички наслови били претјерано дуги, са поднасловом, више аутора, илустратором, преводиоцем тако да је сам процес ишао јако споро. У преводу на латиницу послужила је *фрактурна готица* уз параелна латинична слова. Понекад је било потребно и по неколико сати да би се уписао одговарајући листић, а библиотекар је користио сва могућа расположива средства: интернет, гугл превођење, књиге, готичку абецеду, интернет продају, фотографије, Cobiss платформу – а све да би се одгонетнула књига, али и избјегло уобичајено *sine loco*, *sine anno*, *sine nomine* којима су књиге обиловале. Недостатак података, године издања најчешће, успјешно су ријешене у 80 % случајева захваљујући онлајн издањима за куповину књига или на основу презентованих ријетких издања гдје се на фотографијама тачно видјело на основу корица, њихове боје, кратког описа, главне унутрашње странице често - да се ради о истовјетним књигама. У овом смислу књиге издавачке куће „Филип Реклам“ нарочито су хендикепиране јер им је често недостајала година објављивања. Но, с обзиром на то да су на њемачким или енглеским интернет страницама постојали, обично у угластој

---

²⁰ Исто, стр. 59

загради, подаци за годину издања – проблем је био ријешен у већини случајева. Након додјељивања латиничног листића за сваку књигу приступило се каталожској обради у Cobiss-у. Отприлике половина библиотечких јединица готичке збирке није било обрађено нити се могло наћи у Cobiss каталогу, чак ни у Конгресној библиотеци. Поново се приступило провјери свих података, уписивању године рођења и смрти аутора, уписивању података о издању, преводу, уписивању предметних одредница (гдје се радило о стручној књизи)...

Међу књигама издвојене су посебно стара и ријетка књига и пренесене у заједнички фонд Старе и ријетке књиге Матичне библиотеке Источно Сарајево. Неке од књига припадају средини 19. вијека.

Карактеристике збирке готице проф. др Татјане Михаћ

Читава колекција штампана готицом припадала је најприје родитељима професорице Тање Михаћ. О томе свједочи старост књига и године издања, те сами потписи власника, гдје је најчешћи потпис Мире Михаћ, а рјеђе Петра и његове кћери Тање Михаћ. На неким књигама могуће је наћи потпис *Marianne Goldberg*, али се са сигурношћу није могло ни знати ни рећи да ли су Мариане Голдберг и Мира Михаћ једна особа или се пак ради о баки или блиском сроднику Татјане Михаћ. На једној од књига, а ради се о *Пјесмама* Фридриха Шилера у потпису је иницијал с два презимена: М. Goldberg-Mihać. Међутим, на унутрашњем листу романа Томаса Мана *Будемброкови* стоји **ing. M. Goldberg 1909.** што, надам се, рјешава дилему о томе да Мирјана и Мариане нису исте особе јер је Мирјана Михаћ рођена 1922. године, док је постојећи потпис датиран на 1909. годину. И иначе, у књигама се на више мјеста може наћи *ing. M. Goldberg*. Други индикатор је управо тај што Мирјана Михаћ није била инжењер већ преводилац, филолог и лингвиста. Највјероватније је да је дуги низ година чувала презиме Голдберг, па се тако на неким мјестима и потписивала као Мира Голдберг што јој је било

дјевојачко презиме. Још једна важна чињеница иде у прилог томе да се ради о двије особе, а то је – другачији рукопис.

Већ по примитку и прегледу књига штампаних готицом било је извјесно да су власници били образовани и добри зналци што се белетристике тиче. О љубави према лијепој ријечи говоре брижљиво бирани аутори: Хајне, Шекспир, Твен, Ками, Ман, Толстој, Шилер, Гете, браћа Грим, Лесинг, Бокачо... Дrame, романи, приповијетке, поезија већина су фонда ове вриједне готичке збирке. Мали број књига припада стручној књижи. Књиге су најчешће штампане у Берлину, Лајпцигу и Бечу. Раритетне корице о којима су водили рачуна претежно штампари „Филип Реклам“ и „Семјуел Фишер“ откривају нам још једну димензију. Претежно је то био кожни повез или дебели картон са необичном готицом или чак латиничним насловом и именом и презименом аутора на коричној страни, лијепо украшене корице, умјетнички израђена слова, мајсторски састављен хрбат сваке књиге која може поднијети још ко зна колико читања. На примјер, *Књига пјесама* (Buch der Lieder) Хајнриха Хајнеа урађена је мајсторски: корице су од загасито роза свилене тканине, а пјесме унутар књиге поткријељене су прекрасним илустрацијама. Свака књига је по својој опреми мало ремек дјело... Међутим, остаје отворено једно питање, а то је: Ко још чита готицу? На ово питање скоро да нема одговора јер су данас читаоци готице поприлично ријетки не узимајући у обзир истраживаче и библиотекарe којима је задатак да открију, истраже и ријеше загонетке зарад општег културног и друштвеног добра.

У овој збирци постоје и наслови са печатима из других библиотека „затечених“ код власника. Скоро све књиге су добро очуване, неке од њих изгледају прилично ново као да су нетом изашле из штампарије. Међутим, не ради се о репродукцији нити фототипском издању што је уочљиво. Неке од књига, нарочито оне у једном тому, имају своју кутију па су на тај начин додатно биле заштићене од пропадања. Оне књиге које су биле оштећене, а претежно је то била корична страна,

прослијеђене су код рестауратора и књиговесца. На основу унутрашњих података неке књиге су добиле свој пријашњи изглед, односно корице (барем приближно), а оне гдје није била доступна корична страница ни на који начин - замијењене су картоном.

Међу књигама су се нашли и школски, цепни рјечници и свеске за учење страних језика, свеска са пописом књига, те једна свеска са часова географије која говори о постанку Земље, планетама, звијездама, кометама. Школски рјечници из италијанског, њемачког и француског језика су претежно потписани са Петар Михаћ што нам даје добру информацију да ни господин Михаћ није заостајао за образовањем женског дијела породице, самим тим што знамо да је био судија. На пар рјечника се налази и потпис Мире са презименом Голдберг. Иначе, познато је да су Јеврејке посебно цијењене у својој земљи и да се већина њих одликује изванредним образовањем... У колекцији постоје и три *теке за лијепо писање* Татјане Михаћ. Сва ова грађа ради бољег чувања смјештена је у једну кутију са поклопцем. Што се пописа књига тиче Михаћеви су у свеску биљежили књиге са посебном нумерацијом, а онда на хрбат књиге лијепили исти број. Претпостављам да су биле сложене према *numerus currensu*, односно, по растућем броју. Понекад је ова наљепница с бројем чинила и потешкоћу јер се испод бројчане ознаке налазила ознака тома изворног дјела или нумерација оригиналне збирке.

Пролазећи редовну процедуру инвентарисања и каталогизације збирка књига писана готицом, поклон Јеврејске општине Сарајево, почела је добијати и оне fine слојеве ашкенаске али и сефардске традиције. Једна од битних карактеристика јеврејске породице је одувијек било образовање. Жене ту нису ни мало заостајале за мушкарцима. И не само то. Кроз књиге породице Михаћ, окрећући се ка јеврејској линији, читав један несрећни дио историје почео је да се мота кроз каталог и инвентар: од потресне *Шиндлерове листе* и оног црвеног капутића до *Мириша кише на Балкану* и

сарајевске породице Салом, Бланки и Рикице... једног претешког терета који се а priori морао понијети чак и на балетанској обући.

Тешко је тражити од тишине да проговори. „Губљењем“ књига на полицама или у магацинима, губе се и људи, баштиници брижљиво чуваних кућних библиотека. Едгар Алан По нам у причи *Украдено писмо* открива тајну савременог сакривања – писмо је најбоље сакривено ако се немарно баци у гомилу других писама. Пратећи ову Поову тврдњу – најлакши начин да се „сакрије“ књига је да се сакрије у библиотеци. Из предострожности, да се не би десило то „губљење у мноштву“ и претходиле су ове странице о породици Михаћ и њиховој вриједној готичкој збирци књига.

Литература

1. Мала енциклопедија Просвета: општа енциклопедија, А-Ј 1, Просвета, Београд 1986.
2. dr. sci. Мaja Đekić i mr. Amra Salčinović Fetić: *Doprinos nauци i obrazovanju prof. dr. Tatjane Mihać (1946-2012)*, У: Zbornik radova: naučna konferencija Bosanskohercegovačke naučnice i njihov истраживачки рад, Mostar, 13-14. april/travanj, 2018.
3. Zapisnik sa 19. sjednice Koordinacionog odbora Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, održane u utorak, 13.03.2012. godine
4. Драган Бараћ: Општа историја писма, Економика а.д, Београд, 2004.

Електронски извори

1. Gotica: www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22841
2. Naučno-istraživački рад u kantonu Sarajevo, Tatjana Mihać
http://217.75.201.221/pls/htmldb/f?p=110:7:3174683487734343975::::SELECTED_ID:2446

A COLLECTION OF BOOKS PRINTED IN GOTHIC

Abstract: In May 2013, Central Library of East Sarajevo received valuable books as a gift from Sarajevo Jewish Municipality, a legacy of the Mihac family, more precisely, the daughter of Petar an Mirjana

Mihac, professor Tatjana Mihac. There are little but very valuable written data about professor Tatjana Mihac. All her legacy she left to Sarajevo Jewish Municipality, and they gave the books that are printed mainly in gothic script to Central Library of East Sarajevo. There are 350 books in total, of which 200 in Gothic. It was a great challenge to catalogue these books because the Gothic script stopped being used in 1942, probably for its impracticality, but also due to the coming Nazism. It is inevitable that the Mihac family kept their books with care and that they selected valuable titles of classical literature (Heine, Twain, Camus, Mann, Tolstoy, Goethe, Brothers Grimm, Lessing, Boccaccio...). Signatures of previous owners can also be found on the books. The collection also includes the precise list of books, and school dictionaries that show that the Mihac family was very educated and that they spoke four to five foreign languages. For example, professor Tatjana Mihac spoke German, English and Russian language. She was also a regular professor of the Department of Physics at the Faculty of Science and Mathematics in Sarajevo until March 1, 2012, when she retired.

Keywords: Gothic, Gothic script, collections, Ashkenazi, Tatjana Mihac, Tanja Mihac, Mira Mihac, Petar Mihac, Physics, Marianne Goldberg, Sarajevo Jewish Municipality, Central Library of East Sarajevo, cataloguing, old and rare books, Filip Reklam, Samuel Fischer, fracture, *švabaher*, rotunda, teksture.
